



Hongkong a demokráciára szavaz

Mészáros Klára

A Kínai Népköztársaság 1949-ben történt megalakulását követően a hatalom birtokosai a Qing-dinasztiával kötött XIX. századi szerződéseket nem ismerték el legitimnek, de a *status quo*-t hallgatólagosan elfogadták. Kínának nagyobbak voltak Hongkonghoz fűződő érdekei, mint elvi fenntartásai. A Kínai Népköztársaság 1949 utáni nemzetközi elszigeteltségében Hongkong biztosította azt a diplomáciai ablakot a világ más berendezkedésű országaival.

A hongkongi sikertörténet összetevői között olyan emberi, geopolitikai és gazdaságstratégiai tényezők játszottak fontos szerepet, amelyek együttthatójaként a kínai vállalkozó kedv nyugati törvényekkel, szabad információáramlással, jogi függetlenséggel és modern polgári szolgáltatásokkal párosult. A földrajzi adottságok szabták meg a fejlődés lehetőségének irányát, amelynek egyetlen kitörési pontját a híd, a közvetítő szerep felvállalása képezte. Az adottságok maximális kihasználásával a térség gazdasági integrátorává vált, amelynek vonzerejét, mindenek előtt, nemzetközi kommunikációs rendszere, a szolgáltatások nemzetközi színvonala és a munkaerő felkészültsége adta. Hongkongban, mint a térség meghatározó kereskedelmi csomópontjában található Kelet Nyugattal, Kelet Kelettel, Észak Déllal, az iparosodott a fejlődő országgal, a kapitalista rendszer a reformgazdasággal és Kína a világgal.

A „nyitás” politikájának 1978-ban történt meghirdetését követően Hongkong szerepe látványosan felértékelődött. Abban, hogy az elszigeteltség hosszú évei után a kínai külgazdaság sikeres nyitást tudott végrehajtani, és exportorientált politikájával a világgazdaság meghatározó szereplőjévé vált, Hongkong szerepe felbecsülhetetlen. Az 1980-as évek elején végül is a brit diplomácia kezdeményezte – a bérleti szerződés lejártá közeledtével – a Hongkong visszaadására vonatkozó tárgyalásokat. Ez volt az az időszak, amikor Deng Xiaobing¹ a 80-as évek elején kidolgozta az ún. „egy ország – két rendszer” formuláját, amelynek alapján egyesítették Hongkongot az anyaországgal. Az „egy ország – két rendszer”

összehangolása olyan egyedülálló történelmi kísérlet, ami napi gyakorlat szintjén veti fel az elvi ellentmondásokat, amilyent például a tulajdonosi rendszer, a tulajdonjog, a központi és helyi kormányok közötti viszony vagy a gazdasági és társadalmi struktúrákban lévő különbségek jelentenek.

A Nagy-Britanniával 1984 szeptemberében kötött államközi szerződés a Kínai–Angol Csatlakozási Nyilatkozat és az 1990-ben elfogadott alaptörvény² képezi azt a keretet, amelynek tartalommal való kitöltése jobbra a csatlakozást követő időszakokkal kezdődött meg. Hongkong 1997. június 1-ével került vissza az anyaországhoz. A külügy és a védelem kivételével magas szintű autonómiával rendelkezik mint Különleges Közigazgatási Terület.³ Ez a státusz elvileg 50 évre garantálja Hongkong társadalmi és gazdasági rendjének fennmaradását, az egyéni szabadságjogok részleges és átfogó védelmét. Az alaptörvény tiltja a központi népi kormány ellen irányuló árulást, kiválást, zendülést, felforgatást, amelynek körébe a szólásszabadság vagy az eltérő vélemények békés kinyilvánítása is bele tartozhat, mivel a törvénytervezet a definíciókat az új kínai állambiztonsági szabályozás alapján határozta meg. Az alapelvekben rögzített jogok érvényesíthetősége sem egyértelmű. A Nagy-Britannia és a KNK között folyó tárgyalások során csupán a legfontosabb alapelveket tisztázták. A joghézagok csak az egyesítést követően kerülnek felszínre. Az olyan fogalmak mint autonómia, demokrácia, emberi jog, vallás szabadság, be nem avatkozás, korrupció stb. mögöttes tartalma más Kínában és más Nagy-Britanniában.

Nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy Hongkong esetében nem egy demokratikus ország leigázásáról, hanem egy gyarmati állapot megszüntetéséről van szó. Az utolsó brit kormányzó⁴ túlságosan későn, az átvételt megelőző időkben kezdte meg kiépíteni Hongkong demokratikus

¹ Teng Xiaoping

² Sino-British Joint declaration on the Question of Hong Kong és Basic Law

³ Special Administrative Region (SAR)

⁴ Chris Patten

intézményrendszerét, hogy nagyobb önállósága legyen a jövőben. A kínai hatóságok pedig az átvételt megelőzően is jelezték, hogy hatálytalanítani fogják az új sütetű demokratikus kezdeményezéseket. A tényen azonban nem változtatott semmit, hogy a Kínához való visszatérés országgyesítés volt.

A Hongkongi demokrácia számára veszélyt első sorban az új Kína-barát vezetőosztály mentalitása jelentett. A közéleti szereplők, a kormányzati tanácsadók próbálnak a pekingi elvárásokhoz igazodni, akár a bemutatandó filmek kiválasztásáról, akár a közlekedés ellenőrzése rendjének meghatározásáról volt szó. A politikai klíma változása szinte észrevétlenül járja át, és formálja képére a társadalom sejtjeit. Hongkong kezdte fokozatosan elveszteni polgári és politikai szabadságának egy részét. Az autonómia csökkenésével olyan területek kerültek veszélyeztetett helyzetbe, mint a sajtó, az utazási szabadság és a független igazságszolgáltatás.

A kormányzattal szembeni bizalmi válság végül is az alaptörvény 23. paragrafusának, a nemzetbiztonsági törvénytervezetnek július 9-vel tervezett ratifikálásával robbant ki. Ez az a törvény, amely a hazaárulás, a felforgatás, a szeparatizmus, az államtitok kiadásának tiltásával alkalmas a polgári szabadságjogok korlátozására. A 23. paragrafus jogerőre emelésével minden olyan civil szervezet, vallási közösség törvényen kívül helyezhető, amelyet a szárazföldön már betiltottak, vagy a jövőben fognak betiltani. A szervezők a tiltakozó demonstrációt július elsejére, az anyaországhoz való csatlakozás hatodik évfordulójára időzítették. Az ünnepségre érkezett kínai miniszterelnök, Wen Jiabao, szorongatott helyzetében az elutazást választotta, kerülve ezzel az ötszázézeres tömeggel való szembenézést. Az 1989-es Tiananmen téri események miatti tiltakozás után, amelyen egymillió ember tüntetett, ez volt Hongkongban a legnagyobb civil megmozdulás. Egyértelműen bebizonyosodott, hogy a Hongkong Különleges Adminisztratív Terület (HKSAR) polgárainak többsége nem csak a profittal és az üzlettel törődik, hanem fontosnak tartja szabadságjogainak megőrzését is. A társadalom különböző rétegei, a középosztálybeliek, a kitelepítettek, a tanárok, a diákok, a vallási közösségek együtt fejezték ki bizalmatlanságukat és aggodalmukat a helyi törvényhozás fejleményei miatt, amelynek első embere, Tung Chee-hwa hajómánás gazdasági és politikai érdekeivel Hongkong helyett Pekinghez kötődik.⁵

A demonstrációk ereje mind a pekingi, mind a hongkongi helyi kormányzatot meglepte. A korábbi közvélemény-kutatásokból nem derült ki egyértelműen az a mélységes elégedetlenség, amelyet a gazdaság visszaesése, a növekedési ráta 2001-es 0 % -a, a rekordnak számító 8,4 %-os munkanélküliség gerjesztett. Nem segít a közérzeten a szociális támogatások 11,1 %-os csökkentésének tervezete sem. A 111 országra vonatkozó 2003-as *World Development Report* szerint a társadalmi jólét és támogatások tekintetében Hongkong a 96. helyet

foglalja el. A közvélemény-kutatások megkérdezetteinek 68 %-a érezte azt, hogy helyzete a brit időkhöz viszonyítva romlott, és javulásról csak 10 % beszélt. 1997-ben a hongkongiak 35 %-a örült a csatlakozásnak, ma már csak 7,8 % érez emiatt örömet. Arra a kérdésre pedig, hogy büszkék-e kínai állampolgárságukra, 1997-ben 45,7 % válaszolt igennel, míg 2001-ben már csak 40%. A közvélemény-kutatások szólnak a HKSAR első embere, Tung Chee-hwa megítéléséről is. 2001-ig a hongkongiak 53 %-a volt elégedett vele, és csak 33 % volt határozottan elégedetlen teljesítményével.⁶ A jelenlegi megítélést a július elsejei demonstráció tükrözte.

Az elmondottak alapján, bele értve az elkeseredett tüntetőket is, senki sem gondolta volna, hogy a tiltakozások nyomán bizalmi válsághelyzet alakul ki a félszigeten, ami a kisebb-nagyobb demonstrációk – éhségstrájk, imádkozó csoportok, tüntetések formájában – jelenleg is megnyilvánul. Július 9-én ötvenezren követelték Tung Chee-hwa lemondását. A választásokig még 2007-ig kell várni, amikor a HKSAR végrehajtó hatalom elnökét megválaszthatják. Tung helyzete ebben a kényes helyzetben meglehetősen bizonytalan. Tény, hogy a helyi és a pekingi kormányzat is nehéz helyzetbe került. Az új kínai vezetés egyelőre nem akar állást foglalni a kérdésben. Hongkongi elemzők szerint nem távolítják el posztjáról addig a kormányzót, amíg nem adódik egy olyan lehetőség, amikor Tung a kínaiak számára oly fontos „arcvesztés” nélkül vonulhat vissza posztjából.

A helyi kormányzat a tömegnyomás hatására végül is meghátrált, az új nemzetbiztonsági törvény ügyét elnapolták. A probléma természetesen ezzel nem oldódik meg. A nemzetvédelmi törvény elfogadása mindenek előtt Peking számára fontos. A kérdés ezek után csak az, hogy a helyi kormányzat meddig állja, az új kínai vezetőség pedig meddig hajlandó tiszteletben tartani az „egy ország – két rendszer” formuláját.

⁵ SCMP: The Protest Goes to Legco's Doorstep. China Infodoc Service 10 July 2003.

⁶ AFP: Hongkong Dissatisfaction under Chinese Rule Soars, JCS Infodoc 03.July 2001.